

Forelæsning 9.2, 1996

HANS MEINERT SØRENSEN

I sin 'Presidential Adress to the Modern Language Association' fra 1986 noterer J. Hillis Miller, at „...litteraturstudiet i de seneste år har undergået en pludselig, næsten universel drejning væk fra teori forstået som en orientering mod sproget som sådan og har foretaget en korresponderende drejning mod historie, kultur, samfund, politik, institutioner, klasse og køn, den sociale kontekst, the material base." Hvad Hillis Miller i 1986 kan beskrive som en pludselig forandring fra litteraturforskningens interesse for sprogteori til historie som orienteringspunkt er på en gang en fortsættelse af en agonistisk bevægelse, der rækker tilbage til begyndelsen af det 20. århundrede, og en opretholdelse af en distinktion mellem sprog og historie.

Opgøret med litteraturhistorien er et gennemgående træk i det 20. århundredes litteraturvidenskab. Det er et opgør, der strækker sig fra begyndelsen af århundredet frem til idag i argumenter og formuleringer, der i mange henseender er identiske, hvad enten det er Geistesgeschichte, formalistiske, strukturelle eller dekonstruktive retninger. Når man da gør op med litteraturhistorien er det den positivistiske eller den historistiske litteraturhistorie, man sigter mod, for så vidt man overhovedet tager sigte. Det er tvivlen om dette, der på det seneste er dukket op hos mig. Der er fortsat forståelighed og gyldighed i diskussioner i begyndelsen og midten af århundredet. Men de efterhånden rituelle gentagelser vækker tvivlen eller mistænksomheden.

Talen om forholdet mellem historie og litteratur indebærer for det meste, at der tales om en ganske bestemt form for denne re-

lation: den litteraturhistoriske. Ved litteraturhistorie skal da for det meste forstås et til tider diffust, til tider komplekst mønster bestående af en metode, en institutionel disciplin, en genre og en bestemt opfattelse af subjekt og tekst. Hvad angår metoden, er der tale om en historisk rekonstruktiv bevægelse fra tekst til kontekst, for det meste medieret gennem forfattersubjektet. Schleiermachers historiske hermeneutik kan i grove træk siges at være nøgle til det 19. århundredes litteraturhistoriske metode. Hvad angår den institutionelle ramme tænkes da ganske enkelt på litteraturhistoriens tilblivelse i det 19. århundrede som universitært fag og disciplin. Hvad angår genren tænkes på den narrativt organiserede fremstillingsform, der muliggør formidlingen af litteraturens historie igennem forestillinger om udvikling, sammenhæng og forandring. Hermed forbindes opfattelser af teksten som dokument over et subjekt, der igen er dokument over en periode, der indgår i en sammenhængende udvikling med en begyndelse og ofte et telos.

Tekstbegrebet forskydes ved overgangen fra det 18. til det 19. århundrede fra det litterære værks funktion indenfor et socialt fællesskab til en funktion for den individuelle læser. Læsningen af tekster ses ikke længere primært i forhold til imitationen af og tradingen af en kompetence til at skrive. Overgangen fra forfatterens forpligtelse overfor en reproduktion af traditionelle normer - gennem imitatio - eller en orientering mod sociale adfærdsnormer - typisk kodificeret gennem smagsbegrebet - medfører, at det litterære værk overgår fra en status af eksemplaritet - „Muster“, hedder det endnu i Kants tredje kritik - til en aura af singularitet. Det litterære værk er ideelt set uden forbilleder og kræver tilsvarende den individuelle læsers evne til selv at etablere en frugtbart relation til værket. Det autoteliske værk er i en vis henseende historiens død, i det mindste i det omfang historien her opfattes som den litterære traditions eller den litterære fortids ubrudte perpetuering. Den litterære produktion ses under et innovationsperspektiv, der medfører, at hver tid kræver sit litterære udtryk. Traditionens applicatio mister i gyldighed.

Alt imens det litterære værk forandrer status igennem det 19. århundrede med Baudelaires modernitetskonception som et

prægnant men på ingen måde enestående udtryk, sker der en modgående bevægelse med koblingen mellem litteratur og historie. Litteraturhistoriografien stabiliserer fluktueringen og sikrer en vis stabilitet gennem opretholdelsen af en kanon, der imidlertid er markant ustabil, og kun sikres indenfor en national litteraturhistorieskrivnings legitimering af den forgangne litteraturs relevans, ikke som digtekunst alene, men som udtryk for den nationale ånds progression.

Forudsætningen herfor er en kobling mellem det singulære litterære værk og dets historiske rammesættelse. Det litterære værks enhedskarakter med en singulær intention og betydning korrelerer med enten den unitære producent og den producerende periode eller et tilsvarende stabilt læsesubjekt. Den æstetiske investering i kunstværkets enhed er i sig selv et historisk fænomen, der finder et tidligt og prægnant eksempel i Kants tredje kritik, hvor det er element i et historisk projekt, et projekt, der skal garantere den moralske friheds historiske teleologi. De litterære værkers karakter af at være totaliteter og historiske enheder sikrer dem en identitet, der igen garanteres af subjektet som instans for produktionen af betydning.

Det litterære værks intransitive og ikke-instrumentelle karakter fremføres med effekt af den tidlige tyske romantik, hvorfra det transmitteres videre til de symbolistiske og postsymbolistiske strømninger. Det afgørende er nu, at dette litteraturbegreb også bliver grundlaget for de første moderne forsøg på udvikling af en litteraturvidenskab. Hvad enten det gælder den russiske formalisme eller den amerikanske New Criticism bestemmes den poetiske funktion som den, der retter sig mod budskabet selv.

Litteratur- eller tekstbegreber er i sig selv historiske fænomener. Det samme gælder historiebegreber. Diskussioner om forholdet mellem litteratur og historie har bølget igennem dette århundrede indenfor en konventionel modstilling mellem litteratur og historie. I anglo-amerikansk sammenhæng som en strid mellem nykritikken og forskellige former for traditionel eller marxistisk kritik, i fransk sammenhæng gennem årtier som en strid mellem den universitære litteraturhistorie i Lanson-

traditionen og forskellige retninger som Geneve-skolen, fænomenologiske positioner, strukturalisme og psyko-historiske positioner, i Tyskland mellem værkimmanente metoder, kritisk teori, marxistisk teori og åndshistoriske positioner.

Det gælder i det hele taget, at det, der i det foregående er kaldt metalitteraturhistorie først og fremmest er en form for selvrefleksivitet i form af kritik af ordningsmodeller og metoder til frembringelse af totaliserende mening. Nationaliseringen af litteraturen i det 18. og 19. århundrede er da et væsentligt orienteringspunkt. Dette punkt forbindes ofte med en skepsis overfor totaliserende historiekonceptioner og overfor former for forbindelser og ordningsprincipper, der er teleologiske, samtidig med at alternative henvisninger til især historiske processers diskontinuitet ikke alle har vist sig overbevisende.

En af konsekvenserne af de seneste tredive års diskussioner er den ustabilitet, der karakteriserer litteraturstudiets objekt. Objektet har traditionelt været værket, der har udgjort det givne for litteraturstudiet som disciplin, hvadenten det nu var Vilhelm Andersens litteraturhistoriekonception eller nykritikken. Men heller ikke værket er givet, men konstrueret som objekt af og for disciplinen. Man bevægedesig fra slutningen af 1960'erne typisk fra litteratur til tekst, men i en bevægelse, der forblev forbundet med litteraturhistorien hvad angår produktionen af teksten. Wlad Godzich, der i de senere år har bevæget sig fra en dekonstruktiv position til en interesse for de bærende konstruktioner for litteraturstudiet, bemærker, at "uanset hvor distanceret de har været fra dens forudsætninger, har teoretikere af forskellig type været styret af parametre fra en litteraturhistorie, som de fejlagtigt har formodet var enten forældet eller diskrediteret i en grad, så den ikke længere berettigede undersøgelser."

Forestillingen om rekonstruktion som en stabilisering af tekstfortolkningens relativitet er i mange sammenhænge forbundet med overvejelser om forholdet mellem tekst og historie. Der er da tale om en historiografisk konception, der først og fremmest er forbundet med Ranke. Det bemærkelsesværdige er, at denne konception forlængst er frafaldet af historieteoretikere, men at den i mere eller mindre klar form eksisterer videre blandt littera-

turhistorikere og især kritikere af litteraturhistorien. Det var der grund til for årtier tilbage, og i det omfang konceptionen videreføres i litteraturhistoriografien i dag, gælder kritikken selvsagt fortsat. Men den rekonstruktive konception er ikke den eneste tænkelige, hvilket giver meget af kritikken af koblinger mellem litteratur og historie et vist præg af ond vilje. Kritikken er gyldig, men enten overflødig eller alt for almen.

De historieteoretiske positioner, der har udviklet sig i de seneste årtier, medfører, at diskussioner, der fortsat udfolder sig indenfor konceptionelle rammer, der funderes på Ranke, Gervinus eller for den sags skyld Lanson, må siges at være utidssvarende. Og det gælder i lige så høj grad kritikken af litteraturhistorien. Spørgsmålet er nu, om en mulig løsning på forholdet mellem litteratur og historie består i at ophøre med at betragte relationen som en problematik, som der eksisterer en løsning for eller en modsætning imellem indenfor den konceptionelle ramme, som de for det meste diskuteres indenfor.

I det afsluttende kapitel af *La pensee sauvage* fra 1962 udvikler Claude Levi-Strauss en diskussion med Sartre om historiebegrebet. Historisk viden, skriver Levi-Strauss, fortjener ikke at blive modsat andre former for viden som en absolut privilegeret vidensform. Historievidenskaben viser sig for Levi-Strauss at være en metode uden noget præcist objekt. Det formodede tematiske objekt, fortiden eller et sæt af historiske kendsgerninger er aldeles underdeterminerede. Heroverfor diskuterer Levi-Strauss en historiografisk position, der består i sin metode, ikke i et specifikt objekt. Abstraktion, selektivitet, perspektivisme og partialitet udgør en historisk metode, der vil undgå det kaos, en rekonstruktiv metodes regres vil medføre.

Der findes, noterer Levi-Strauss, historier af ulige styrke. Den biografiske og anekdotiske historie, som står nederst på skalaen, er en svag historie, der ikke i sig selv rummer sin egen forståelighed. Forståelig bliver den først, når den indsættes i en anden og stærkere, der igen har et forhold til en klasse højere oppe på skalaen. Men dette æskesystem rekonstruerer ikke nogen total historie. Man vinder noget ved at bevæge sig højere op i systemet, men til gengæld taber man noget andet:

Den biografiske og anekdotiske historie er den, der mindst forklarer; men den er den rigeste i henseende til oplysninger, fordi den betragter individerne som enestående, giver en nuanceret beskrivelse af deres karakter, deres indviklede motiver, udviklingen i deres tankegang. Disse oplysninger skematiseres, udviskes, udslettes, efterhånden som man går over til mere og mere "stærke" historier. Alt efter hvilket niveau historikeren placerer sig på mister han derfor oplysninger, men får til gengæld forståelse eller omvendt, som om det konkrètes logik ville minde om sin logiske natur ved i det ler, der skal forme fremtiden, at modellere en ufærdig fremstilling af Godels teorem. Historikerens relative valg, nemlig i forhold til hvert historisk område, han giver afkald på, vil altid kun være et valg mellem en historie der lærer mere og forklarer mindre og en historie der forklarer mere og lærer mindre.

Det er det dilemma, historikeren vil befinde sig i. Det realistiske billede af historien korresponderer ikke med nogen virkelighed, omend anvendelsen af realistiske konceptioner om historien og fortiden synes konventionaliseret igennem det 19. og det 20. århundrede.

Ifølge Levi-Strauss er der en sammenhæng mellem historie og bevidsthedsfilosofi. Takket være den tidsmæssige dimension forestiller man sig, at historien kan rekonstruere overgange fra en tilstand til en anden på en kontinuerlig måde. Da vi mener at forstå vor egen individuelle vorden som en kontinuerlig vorden slutter vi, at den historiske erkendelse forbinder sig med en indre erfarings selvfølgelighed:

Historien skulle ikke nøjes med at give en udvendig beskrivelse af de værende ting, eller måske, ved afbrudte lysglimt, lade os trænge ind i deres indre, som hver ville være et indre for sig, alt imens de forbliver uden for hinanden: den skulle lade os knytte forbindelsen, uden for os, til forandringens væsen.

Historiografiens epistemologiske og metodologiske problemer er således i bogstaveligste forstand hjemmelavede, i selvbevidsthedens kognitive modaliteter og konceptioner.

Men valget af 'objekt' er fortsat væsentligt. Applicerer vi Levi-Strauss til litteraturhistoriografien - og det er på ingen måde givet, at historievidenskab og litteraturvidenskab skulle have at

gøre med væsensforskellige epistemologiske eller metodologiske problemer - da drejer det sig om litteraturvidenskabens objektrelation, dens 'empiriske' materiale. Er objektet den litterære tekst og/eller litterære teksters relationer til hinanden og/eller ekstra-litterære faktorer? For så vidt man med Levi-Strauss og med ham andre moderne historieteoretikere opgiver et korrespondensbegreb, da er der ikke længere tale om et enten-eller. Svaret må da afhænge af den konstruktivitet, man opererer indenfor og ikke mindst i en afklaring af visse elementære begreber, eksempelvis tekst og historie.

Her kan man indledningsvis bemærke sig, at betragtelige dele af det 20. århundredes diskussioner af forholdet befinder sig indenfor en skelnen mellem et indre og et ydre. Særdeles manifest kom det til udtryk i Wellek og Warren's skelnen mellem 'intrinsic' og 'extrinsic' metoder. Men i videre forstand gælder denne skelnen mellem et indre og et ydre en litteraturvidenskab, der funderer sig på en forestilling om det litterære værk som autotelisk, der akkurat betegner et sluttet indre i relation til et ydre, eksempelvis historien eller psyken. Skal dette værk fortolkes, må man, lyder kravet, ikke behandle det som en ydre ting, men må forsøge at trænge ind i dets indre. Med præcis den respekt, kunne man sige, som man kan forlange i intersubjektive relationer - i det mindste hvis man er kantianer - og det autoteliske tekstbegrebs kantianske reminiscenser skulle i det forgående være tydelige. Og i en vis forstand er det autoteliske værkbegreb dannet efter selvbevidsthedens struktur. Det er ikke overraskende, når man erindrer sig at, at dette litteraturbegreb funderer sig i en æstetik, der orienterer sig mod perceptionens modaliteter og først senere suppleres med lingvistiske teorier. Det er ikke tilfældigt, at æstetikken eller den filosofiske æstetik i sin stringente form udvikles af en rationalistisk traditions bevidsthedsfilosofi med Leibniz som et væsentligt omdrejningspunkt.

Endvidere gælder det, at findes der ikke i relationen mellem litteratur og historie et objektivt korrelat, da er det ikke af mindre vigtighed at bestemme objektet. Det er almindeligt at betragte litterære tekster, hvordan man nu end definerer en litterær tekst, som mindste-enhed i litteraturforskningen. Der består heri

en analogi i forhold til historievidenskaben eller historieskrivningen i Levi-Strauss' forstand, hvor individets biografi befinder sig nederst på skalaen som fundamentalt niveau, for så vidt man ikke opløser individet i dets fysisk-kemiske betingelser. Fortolkningen af et litterært værk eller en tekst vil kunne bibringe en tæt indsigt i et tekstuel 'indre'. En sådan fortolkning vil oprette sin egen 'historie', der da vil være beretningen om fortolkningens egen udvikling. En sådan 'historie' vil være en svag historie i Levi-Strauss' forstand, der ikke rummer sin egen forståelighed. Den vil til gengæld 'lære mere og forklare mindre'. Det er en almindelig kilde til frustration, at beskæftiger man sig med en enkelt tekst og konsulterer en litteraturhistorisk fortolkning, vil man ikke lære meget om netop denne tekst. Og omvendt, vil man vide noget om større diskursive formationer, vil man ikke hente megen forklaringskraft i detaljerede tekstanalyser eller -fortolkninger. Der er en inkongruens mellem det litterære 'indre' og det ikke-litterære, men eventuelt tekstuelle 'ydre'. Det ene felt udelukker det andet, og omvendt. Det er antagelig dette fænomen, der fik Paul de Man til i forordet til sin *Allegories of Reading* at skrive, at bogen "startede som en historisk studie og endte som en teori om læsning. Jeg begyndte at læse Rousseau som en forberedelse til en historisk refleksion over romantikken og fandt mig ude af stand til at nå hinsides lokale vanskeligheder i fortolkningen." De Man har ikke tilfældigt udgangspunkt i en ontologisk-fænomenologisk bevidsthedskritik.

I sin bog om historie og erindring, - en historieteoriens *summa* - skriver Jacques Le Goff:

Forholdene mellem nutid og fortid burde ikke mere end forholdene mellem erindring og historie føre til forvirring eller skepticisme. Vi ved nu at fortiden delvis afhænger af nutiden. Al historie er samtidig for så vidt som fortiden begribes i nutiden, og således modsvarer dennes interesser. Dette er ikke kun uundgåeligt men legitimt. Eftersom historie er levet tid er fortiden både fortid og nutid. Der er historikerens opgave at foretage et "objektivt" studium af fortiden i dens fordoblede form. Ganske vist kan historikeren, eftersom han selv er impliceret i historien, ikke opnå en egentlig objektivitet, men ingen anden historie er mulig. Historikeren vil opnå fremskridt i forståelsen af historien ved at rejse spørgsmål til historien i løbet af analysen, ganske som en videnskabelig iagt-

ager tager de modifikationer i betragtning, som han eventuelt iagttager i det objekt, han iagttager.

Ingen anden historie er mulig - det er den afgørende præmis hos Le Goff. Hermed overvindes relationen mellem subjektivisme og objektivisme i den historiske fortolkning. Og anerkendelsen heraf fremføres paradoksalt nok som et element i en 'videnskabeliggørelse' af historievitenskaben: nedskrivningen af historievitenskabens moderne form for videnskabelighed er forudsætning for historisk viden og erkendelse. Det, der til tider opfattes som udslag af erkendelsesteoretisk skepticisme eller relativisme, er forudsætningen for at overvinde skepticiseringen gennem en teoretisk refleksivitet.

Inden for historievitenskaben kan man bredt skelne mellem to former for fortid. I den ene opfattelse er fortiden et 'virkeligt' temporalt rige, som de historiske undersøgelser refererer til - en dimension i tiden, der engang var eksisterende, men ikke længere nærværende. I denne forståelse af fortid er der tale om en enkelt, uniform entitet, fortiden i bestemt form. Herunder tales der som regel om fortiden som en fysisk eksistens, der relateres til en sensorisk perception, som "et territorium, en region, hvor begivenheder er lokaliseret som objekter i et rum." Den historiske viden er da en rekonstruktion, der korresponderer med objektet. Der er her selvsagt tale om en opfattelse, der svarer til hverdagssproglige bestemmelser af fortiden.

Den anden opfattelse betragter den fortid, som historiske undersøgelser refererer til som en specifik 'historisk fortid', det vil sige som en konstruktion, der ikke relaterer sig til en formodet 'real' fortid, men som konstrueres med henblik på redegørelse for en for en nutid eksisterende evidens eller materiale. Der refereres her ikke til fortiden som sådan, men til en partikulær fortid, der er unik for historien som disciplin: den historiske fortid er konstrueret eller konstitueret, hvilket vil sige så meget som at det er en fortolket fortid, en fortid der er fortolket i overensstemmelse med specifikke metoder, der kan strukturere og yde plausible forklaringer på det historiske materiale.

En sådan konstruktivistisk historieteori opsummeres af L. J. Goldstein, der bemærker, „...Alt hvad vi opnår at vide om den menneskelige fortid får vi at vide ved at applikere visse metoder for historisk undersøgelse på den [...] så den egentlige fortid kan ikkjetjene som målestok for sandheden af historikerens påstande. Den trænger ikke ind i den historiske undersøgelse på noget punkt." Det er indlysende, at denne konstruktivistiske opfattelse af historien diskuterer på et teoretisk, ikke på et metodologisk niveau. Og lige så indlysende er det, at der ikke vil være et et-til-et forhold mellem teori og metode. Den teoretiske konception aflyser så at sige fortiden i bestemt form til fordel for partikulære fortider, som det bliver historikerens opgave at samle evidens for og fortolke i en partikulær form. I denne forstand består historisk videnskabelighed i de procedurale aspekter med hensyn til samling og strukturering af et materiale i relation til en eller flere metoder, afhængigt af det givne materiales karakter, ikke i relation til spørgsmål om sandhed eller objektivitet. Eller - med en lidt højere grad af præcision - sandhed, kohærens etc. er kriterier, der er del af historikerens model, ikke ontologiske træk ved 'historien i sig selv'. Og endelig betyder 'at historisere' ikke det samme som at alt er historisk, men refererer til det epistemologiske argument, at al kognition foregår i en nutid. Dermed kollapser en lang række af de spørgsmål, der har karakteriseret diskussioner om forholdet mellem litteratur og historie, især opfattelsen af historien som det i ontologisk forstand ydre i forhold til et litterært indre eller opfattelsen af forholdet mellem begivenhed - eksempelvis et litterært værks udgivelse - og struktur.

Et delaspekt af konstruktivismen er, at den meget diskuterede narrativitet i historiske og litteraturhistoriske konstruktioner kan betragtes som videnskabskonstitutiv, ikke som videnskabseks-tern, som det var tilfældet hos både Roland Barthes og Hayden White. Jorn Rusen, der i særlig grad har gjort dette til genstand for analyser, antager, at narrationen realiserer en meningssammenhæng mellem erfaring og betydning i en narrativ syntese, der eksplikeres og begrundes teoretisk.

Den konstruktivistiske historieteori forbinder sig således indirekte med historicitetens problem i den forstand at både kon-

struktivismen og begrebet om historicitet betegner et brud med historismen og, hvad der ikke er mindre vigtigt, også med kritikken af historismen. Det sidste aspekt skyldes, at kritikken af historismen har identificeret historisme med det historiske problem i en udstrækning så det historiske som problematik har kunnet synes obsolet. Der er formodentlig her en sammenhæng med det forhold, at diskussionen om forholdet mellem litteratur og historie ofte føres som en principielt a-historisk diskussion om forholdet mellem tekst og kontekst som om tekst og kontekst ikke i sig selv var historisk indlejrede, men blot givne entiteter.

Begrebet om historicitet betegner en transcendentale ansats i den forstand, at det så at sige metahistorisk begrunder det historiske moments relativitet, der altid forskyder dette moment og således fratager relativiteten dens fortrædelighed. Og ingen anden historie er da mulig, for at parafasere Jacques Le Goff. Historiciteten udtrykker da alene betingelsen for mulige historier og er som sådan et teoretisk begreb, der ikke i sig selv implicerer en metode, men på den anden side også uden at udelukke metodisk forskning.

Det væsentlige er, at historiciteten ikke er identisk med historisme. Historiciteten tillader at forkaste forestillinger om historieløse samfund, men også at indsætte historien i et historisk perspektiv, som når Michel de Certeau taler om historiens historicitet. Historiciteten udelukker således idealiseringen af historie, eksistensen af en historie med stort 'H'. Paul Ricoeur betragter i historiefilosofiens fortielse af historiciteten en paradoksal epistemologisk fundering af historiebegrebet. Den historiefilosofiske diskurs opdeler det historiske i to modeller, en begivenhedsmodel og en strukturel model, der får historien til at forsvinde: „systemet medfører en ende for historien fordi historien ophæves i logikken; singularitet medfører ligeledes en ende for historien, fordi den fornægter al historie. Vi når til det helt igennem paradoksale resultat, at det altid er ved historiens grænse, ved historiens ende, at vi er i stand til at forstå historicitetens almene karakteristika." Vi befinder os her, kunne man sige, i forsvindingspunktet mellem Hegel og Sainte-Beuve.

Historiciteten som fortolkningsmæssig kategori er i det 20. århundrede i særlig grad forbundet med den filosofiske hermeneutik. Man kan indledningsvis bemærke Gadammers opgør med historismen. Historismen skelner, vil Gadamer og andre mene, mellem den historiske begivenhed på den ene side og den fortolkende eller strukturerende undersøgelse på den anden side. Dermed impliceres, at det fortolkende subjekt kan eller skal sætte sig ud over de virkninger, som en begivenhed har haft, hvilket vil sige så meget, at subjektet har mulighed for at trække sig ud af historien. Det sker ved hjælp af metoden, hvad enten der nu er tale om en ekspliciteret metodisk refleksion eller ej.

Nu afviser Gadamer på ingen måde metodisk reflekteret forskning, omend hans hermeneutik indebærer en omfattende scientismekritik. Men under alle omstændigheder gælder for det første, at en fortidig begivenhed eller tekst i henseende til dens virkninger har en uafsluttet karakter, der ikke kan neutraliseres metodisk. Dernæst gælder, at det fortolkende subjekt er et endeligt subjekt, der er indlejret i den historie, der fortolkes. Det er det virkningshistoriske princip, der på samme tid er indrettet på at demontere en historisk objektivisme i Rankes forstand og en præsentisme i Croces forstand, hvor det fortidige identificeres med en samtidig bevidsthed. Virkningshistorien eksisterer i en sproglighed, der transcenderer de partikulære deltagere - og i det hele taget medfører, at der ikke er tale om et bevidsthedsfilosofisk problem. Alternativet til en historisk objektivitet er ikke en reduktion af det fortidige til en arbitrært konstrueret fiktion.

Gadamer taler i denne sammenhæng gerne om tradition. Netop talen om tradition kan give anledning til vanskeligheder. Modsætningen til tradition er ikke samtiden eller fremtiden, men akkurat den historiske bevidsthed. Den historiske bevidsthed accentuerer et skisma mellem historie og bevidsthed som forholdet mellem et ydre og et indre. Traditions kategorien betegner det forhold, at bevidstheden ikke er ren metodisk bevidsthed, men del af historien, den er med andre ord ontologisk betinget uden at være determineret: „...i det hele betragtet afhænger virkningshistorien ikke af dens anerkendelse. Det er akkurat historiens magt over den endelige menneskelige bevidsthed, at den også

sætter sig igennem der, hvor man i tilliden til metoden fornægter sin egen historicitet. Kravet om at blive sig virkningshistorien bevidst er netop derfor påtrængende - det er et nødvendigt krav til den videnskabelige bevidsthed. Men det betyder på ingen måde at det slet og ret kan opfyldes." Kategorien tradition eller virkningshistorie betegner ikke i sig selv en ukritisk traditionalisme på det principielle niveau. Det kan den gøre, og det gør den hos Gadamer selv når han bevæger sig fra et filosofisk til et litterært eller litteraturfilosofisk niveau. Men i sig selv betegner historicitet intet andet end at forståelse og fortolkning er indlejret i en temporal dimension, der kan kaldes "geschichtlichkeit" eller historicitet, og som i sit anlæg er inklusivt: Der er tale om en filosofisk position, på samme måde som der i omtalen af konstruktivistiske historieteorier var tale om teoretiske positioner: der er ikke på forhånd afgjort noget om metode, og i den filosofiske hermeneutiks tilfælde kan den under ingen omstændigheder uden videre transformeres til metode.

Hvor hermeneutikken med Heidegger og efter ham Gadamer overgår fra at være regional, det vil sige forbundet med specifikke discipliner, til at være fundamentalontologi, kan der på den anden side i dag være grund til at gå vejen gennem fortolknernes konflikt, det vil sige gennem methodediskussionen, der siden 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne ofte er blevet betragtet som en form for forgængelighed - når Gadamer kritiserer videnskaben er det når alt kommer til alt ikke enhver tænkelig videnskabelighed, han kritiserer, men netop en scientisme. Det er ikke nødvendigvis i dag problemet for litteraturvidenskaben, måske tværtimod.

Såvel hermeneutikken som konstruktivismen kan på hver deres måde udpege orienteringsmuligheder i det øjeblik man bevæger sig til fortolkninger af fortidige litterære værker. Det betyder blandt andet, at skellet mellem ydre og indre, tekst og kontekst, autonomi og heteronomi, det endo-lingvistiske og det ekstra-lingvistiske, som Hillis Miller og med ham så mange andre opretholder den dag i dag, opløses: Tilbage er fortolkningen af historierne og teksterne, især de historiske begivenheder vi vælger, om ikke andet så af historiske grunde, at kalde litterære.

Ovenstående tekst er, som det vil fremgå, en *forelæsning*, og er altså ikke forsynet med noter og litteraturhenvisninger. Vi har valgt at trykke teksten som den foreligger.